

Eksproprijacija je pravni institut koji sadrži dva aspekta, upravnopravni režim i građansko pravo, a u praksi se uglavnom primenjuje mešovita pravna procedura.

Na obodima Kolubarskog i Kostolačkog ugljenog basena, na području gde se šire postojeći i grade novi površinski kopovi, kao i hidro i termoelektrane, svuda gde se planira iseljavanje naselja, izmeštanje infrastrukture i zaposedanje zemljišta i imovine, među meštanima i stručnjacima najčešće se pominje pojam eksproprijacija koja predstavlja izuzetno složenu i osetljivu pravnu proceduru.

Pod eksproprijacijom se podrazumeva oduzimanje ili ograničavanje prava svojine na nepokretnostima pravnih ili fizičkih lica radi javnog interesa, što se utvrđuje aktom nadležnog državnog organa.

Izraz eksproprijacija potiče iz latinskog jezika i predstavlja složenicu koja označava oduzimanje privatne svojine da bi se ostvario javni interes. Latinski koren ovog termina nalazi se takođe u italijanskom i francuskom jeziku. U SAD se pod eksproprijacijom podrazumeva vrhovno pravo države na svojinu, uključujući zakonito ali i nezakonito oduzimanje imovine. U Velikoj Britaniji je u upotrebi pojam prinudna kupovina, u Nemačkoj se eksproprijacija definiše kao oduzimanje svojinu, što govori o pravoj lepezi različitog tumačenja ovog pojma koji u osnovi ima isti smisao. Vujaklija eksproprijaciju definiše kao prisilno oduzimanje imovine u opštem interesu. Od 1994. godine Hrvatska umesto reči eksproprijacija koristi termin izvlaštenje.

Shodno Zakonu o eksproprijaciji Republike Srbije javni interes za eksproprijaciju nepokretnosti utvrđuje se zakonom ili odlukom Vlade Republike Srbije u skladu sa ovim zakonom, uz naknadu koja ne može biti niža od tržišne. Eksproprijacija se može vršiti za potrebe Republike Srbije, autonomne pokrajine, grada, Grada Beograda, javnih fondova, javnih preduzeća, privrednih društava koja su osnovana od strane javnih preduzeća, kao i za potrebe privrednih društava sa većinskim kapitalom osnovanih od strane Republike Srbije i drugih teritorijalnih celina, ako zakonom nije drugačije propisano.

U čl. 20 Zakona o eksproprijaciji se ističe da „Vlada može utvrditi javni interes u slučaju kad je eksproprijacija nepokretnosti neophodna za eksproprijaciju mineralnih sirovina, za obezbeđenje zaštite životne sredine...“, što se zapravo odnosi na javni interes vezan za otvaranje i širenje površinskih kopova.

Kada dođe do konflikta između javnog i privatnog interesa, prednost ima javni interes, što znači da se privatna svojina može oduzeti i bez saglasnosti njenog vlasnika. Da bi se eksproprijacija obavila u optimalnim uslovima, imajući u vidu prostorno i vremensko ograničenje, pravno lice koje namerava da podnese predlog za eksproprijaciju, ima pravo da zatraži, radi izrade studije opravdanosti i predloga za eksproprijaciju, dozvolu da na

određenoj teritoriji i nepokretnosti izvrši različite pripremne radnje, kao što su ispitivanje zemljišta, premeravanje i sl. Dozvolu za pripremne radnje koje su neophodne i prilikom gradnje energetske postrojenja odobrava nadležno ministarstvo Republike Srbije.

Postoje dve vrste pravnog osnova između javnog i privatnog interesa. Ako država zaključi kupoprodajni ugovor sa vlasnikom imovine, pravnim ili fizičkim licem, radi se o režimu građanskog prava. Kada nije moguće ostvariti dogovor sa vlasnikom imovine, dolazi do objektivnog mirenja koje se vrši prinudnim putem, što je i suština eksproprijacije, jer je, u protivnom samo reč o kupoprodajnom odnosu. Eksproprijacija je pravni institut koji sadrži dva aspekta, upravnopravni režim i građansko pravo, a u praksi se uglavnom primenjuje mešovita pravna procedura. U upravnopravnom odnosu između organa države i stranke, čija se imovina oduzima zbog javnog interesa, radi se na tome da se ne ugrozi javni interes, po cenu i nametanja određenih obaveza strankama. Upravnopravni odnos se uspostavlja na autoritativan način za razliku od građansko-pravnog odnosa koji ima sve elemente sporazuma dve strane na ravnopravnim osnovama, gde se dobrovoljno utvrđuju određene obaveze.

U praksi se događa da se postignu pismeni sporazumi između, primera radi, Rudarskog basena „Kolubara“ i određene mesne zajednice čiji se delovi eksproprišu, u obostranom interesu. Ne retko, da bi se eksproprijacija izvršila sa što manje sukoba javnog i privatnog interesa, prave se određeni kompromisi i nagodbe koje nisu ni u kakvoj vezi sa procesom eksproprijacije. Međutim, u pojedinim situacijama se događalo, kao pre pet godina u Vreocima, na području Kolubarskog basena, da je morala intervenirati žandarmerija da bi se obezbedilo izmeštanje seoskog groblja zbog širenja Površinskog kopa Polje „D“, jer je deo meštana bio nezadovoljan ovim procesom.

Važno je naglasiti da u upravnopravnom odnosu uvek učestvuje predstavnik javnog interesa, odnosno predstavnik države ili neko kome su poverena javna ovlašćenja. Ukoliko stranka ne izvršava svoju obavezu dobrovoljno, pristupa se primeni prinude koja podrazumeva izvršenje primarne obaveze, odnosno suspenzije privatnog u odnosu na javni interes. Sporovi iz građanskopravnog odnosa se rešavaju pred sudovima opšte nadležnosti u parničnom ili vanparničnom postupku. Kada je reč o sporovima iz upravnopravnog odnosa njih ne rešavaju sudovi opšte nadležnosti već Upravni sud.

Sam proces eksproprijacije prema srpskom zakonodavstvu ima više faza, a pripremne radnje mogu započeti znatno ranije od utvrđivanja javnog interesa, posebno kada je reč o eksproprijaciji radi izgradnje rudarskih i energetske objekata, gde pripreme traju i po nekoliko godina. Prva faza sadrži utvrđivanje javnog interesa, zatim sledi rešenje o eksproprijaciji, da bi na kraju poslednja faza bila okončana određivanjem naknade za

ekspropriisanu nepokretnost.

Prema mišljenju stručne javnosti postojeći Zakon o eksproprijaciji, da bi odgovorio zahtevima vremena i pitanjima sa kojima se suočava, neophodno je dograditi i drugim podzakonskim aktima, radi efikasnijeg usaglašavanja javnog i privatnog interesa koji su najprotivrečniji kada se radi o gradnji rudarskih i energetske objekata.